

GROS, Frédéric: *Filozofia chôdze*. Bratislava : Hronka, 2018. 246 s. ISBN 978-80-89875-09-2

Začiatkom leta 2018 vyšla vo vydavateľstve Hronka kniha *Filozofia chôdze*. Ide o dvadsaťpäť esejí francúzskeho filozofa Frédérica Grosa. Pôvodne bola táto kniha publikovaná v Paríži v roku 2009. A hoci sa s ňou slovenskí čitatelia oboznamujú takmer až o dekádu neskôr, na jej slovenský preklad sa našincom oplatilo čakať. Stojí za ním práca filozofa Pavla Suchareka, pôsobiaceho na Inštitúte filozofie Prešovskej univerzity v Prešove.

Dvadsaťpäť filozofických esejí, týkajúcich sa chôdze, na dvestoštyridsiatich šiestich stranách. Nie je to trúfalosť, ktorú si môže dovoliť azda len filozof, venovať toľko priestoru čomusi takému banálnemu, ako je chôdza? Je možné zachovať základnú myšlienkovú líniu vo všetkých týchto esejach, a pritom tému chôdze variovať tak, aby čitateľa nenudila a aby každá esej predstavovala fragment určitej ucelenej mozaiky, obrazu, v ktorom z dostatočného odstupu možno postrehnúť jeho celostný zmysel? Gros si na túto úlohu trúfol a hneď spočiatku je potrebné povedať, že úspešne, čo dokazuje aj to, že – ako sa uvádza na obale *Filozofie chôdze* – táto kniha je „bestsellerom na francúzskom knižnom trhu“.

Na rozdiel od mnohých z nás však filozof chôdzu nevníma ako čosi banálne. Gros ju totiž usúvzťažňuje so slobodou, bytím a myslením, ktoré tvoria základnú líniu jeho uvažovania o chôdzi. Grosov čitateľ sa bude zamýšľať spolu s ním napríklad nad tým, ako chôdza podmieňuje nezávislé myslenie. Príklady mysliteľov, o ktorých Gros píše, to napokon dokazujú. V jeho knihe možno natrafiť na stručné, sugestívne obrazy filozofov a intelektuálov, ktorých však nezobrazuje tradičným školským spôsobom. Sú to krátke eseje o známych mysliteľoch ako chodcoch. Čitateľ sa tak dozvie viaceré zaujímavosti o chodcovi Nietzsche, Rimbaudovi, Rousseauovi, Thoreauovi, Nervalovi, Kantovi či Gándhím, ale aj o kynikoch. A hoci to Gros explicitne nikde netvrdí, jeho výber známych mien, ktorých myslenie spája s fenoménom chôdze, dokazuje jedno: že chôdza ako predpoklad nezávislého myslenia je univerzálnym fenoménom naprieč historickými obdobiami, národnosťami či filozofickými školami. Tieto obrazy však tvoria iba časť jeho esejí. Ďalšiu zložku jeho knihy tvoria vlastné úvahy o chôdzi, ktoré sú evidentne skúsenostne podkuté.

Gros nefilozofuje o chôdzi v zmysle profánneho presunu z bodu A do bodu B, z domu do auta, z auta do práce a podobne. Chôdza v tomto zmysle iba vyplňa priestor medzi dvoma miestami. Nie je zmyslom sama osebe, je iba prostriedkom k tomu dostať sa niekam, kde leží cieľ, ktorý má byť dosiahnutý oným presunom. Cieľ tu nespočíva v samotnej chôdzi. „Keď ideme ‚von‘, zvyčajne prechádzame z jedného ‚vnútra‘ do druhého: z domu do úradu alebo neďalekého obchodu“ (s. 41). Viac než tento každodenný aspekt chôdze však Grosa zaujímajú špecifické druhy chôdze: náboženské púte, vychádzky, prechádzky či potulky v horách, v parkoch alebo v meste. Skúsenosť chôdze,

ktorú tematizuje Gros, nie je skúsenosťou profánneho presunu. Je to skúsenosť, ktorá je skúsenosťou slobody.

Téma slobody je implicitne či explicitne prítomná takmer vo všetkých Grosových esejach o chôdzi, hoci iba jedna z nich nesie názov „Sloboda“. Práve v nej naznačil nezrejmy vzťah slobody a chôdze: „Keď kráčame, stávame sa slobodní, lebo nie sme nikým“ (s. 16). Chôdza, ktorá zaujíma Grosa, súvisí s rozplynutím našej *sociálnej* identity. K tomuto rozplynutiu, ktoré však Gros vníma pozitívne, nedospievame v každodennom presune chôdzou z bodu A do bodu B. Aby sme k nemu dospeli, je potrebné vydať sa na dlhohodobejší pochod, napríklad v lone prírody. Pri tomto druhu chôdze nie je potrebné byť niekým konkrétnym. Pri dlhohodobej chôdzi podľa Grosa zabúdame na všetky fragmenty, ktoré zdanlivo konštituujú našu identitu, pretože v *okamihu chôdze* nie sú podstatné, v *okamihu chôdze* pre nás nemajú – a nemajú prečo mať – konštitutívny význam. Druhy chôdze, ktoré zaujímajú Grosa, človeka oslobodzujú od nánosov, ktoré mu znemožňujú byť sebou samým. V širšom zmysle chôdza jednotlivca oslobodzuje od tlaku spoločnosti. Jedným zo signifikantných príkladov mysliteľov, ktorí sa chôdzou oslobodzujú od spoločnosti, je nepochybne J.-J. Rousseau, ktorému Gros venoval jednu svoju esej. U Rousseaua spočíva význam chôdze v úniku pred skazenou a jednotlivca kaziacou spoločnosťou, pred jej neprirodzenou kultivovanosťou. „Objav týchto bezcieľnych prechádzok po kľukatých lesných cestičkách spočíva v tom, že sa stratíme, aby sme lepšie načúvali vlastnému srdcu, aby sme v sebe pocítili onen záchvev pôvodného, prírodného človeka“ (s. 88). Význam oných prechádzok, bezcieľnej chôdze v prírode, spočíva práve v tom, že sa zbavíme spoločenského tlaku neprirodzenej kultúry, spočíva v strate svojej *sociálnej* identity: „Už nemusí byť ani Rousseau, ani Jean-Jacques, ani za, ani proti, nemusí byť nikým“ (s. 91). Popri Rousseauovi však jestvujú aj pôvodnejšie demonštrácie toho, ako chôdza oslobodzuje, ako umožňuje prelamovať nános spoločenských konvencií, predsudkov a vyumelkovanosti. Toto spojenie chôdze a slobody Gros nachádza dávno pred Rousseauom, v kynickom prístupe k svetu. Kynik je totiž ten, kto je neustále v pohybe. Neviaže sa na žiadne konkrétne miesto, nezastáva žiadnu spoločenskú funkciu. Žije atopicky, verejne, ako túlavý pes, potrebuje iba pár nevyhnutných vecí. „Kynik nie je k ničomu pripútaný, na ničom mu nezáleží. Je absolútne slobodný“ (s. 152). Práve tým, že je kynik ako špecifický druh „chodca“ neustále v pohybe, môže sa oslobodiť od konvencií spätých s určitým miestom a prinavrátiť sa tak k prirodzenosti, alebo, lepšie povedané, k prírodnosti jeho bytia, hoci je to presným opakom toho, čo si predstavujeme pod kultivovanosťou. Aj tento druh kynickej slobody, ktorú zväčša vnímame ako ironickú, uštipačnú, naoko vulgárnu, spája Gros s chôdzou: „Všetky kompromisy a konvencie [...] sú nemilosrdne zosmiešnené, odvrhnuté, zašliapané do zeme. Nič sa pred nimi neukryje, z kočovnej perspektívy možno všetko odhaliť, vyjaviť, zosmiešniť“ (s. 145).

Druhy chôdze, ktoré Gros spája so slobodou, s oslobodením sa od tlaku spoločenských konvencií, však podmieňuje samotou. Nie je totiž možné oslobodiť sa od tlaku spoločnosti v spoločnosti. Ak je teda dlhá chôdza – na-

príklad prírodou – chôdzou v skupine, v istom druhu spoločnosti, nesieme si so sebou pri tejto chôdzi aj všetko ostatné, čo je pre spoločnosť signifikantné, je to „spoločnosť prenesená do hôr“ (s. 66). Inak je to s chôdzou osamote, z ktorej však vyvstáva spoločnosť iného druhu: spoločnosť nám totiž robí vlastné „Ja“. Nie je to spoločenská identita „Ja“, ktorej sa chôdzou zbavujeme. Naopak, je to identita „Ja“, oslobodená od nánosov spoločnosti. Je to spoločnosť, ktorú zažívame iba v samote. Hoci teda nie sme v spoločnosti, nie sme celkom sami: „Keď putujeme, vtedy sme dvaja. Čo tým myslím: obzvlášť keď ideme dlho sami, tak sa rozprúdi dialóg – medzi telom a dušou“ (s. 68).

Grosa teda zaujíma chôdza ako fenomén, ktorý predstavuje špecifický spôsob oslobodenia sa od spoločnosti. Jeho eseje nie sú jej explicitnou kritikou, možno v nich však postrehnúť mnohé z toho, čo mu na súčasnej spoločnosti prekáža. Sú to zväzujúce konvencie (nielen v konaní, ale aj v myslení), umelá kultivovanosť, technizácia a neúprosná rýchlosť diania, ktoré nás vzdalujú prírode aj sebe samému ako jednotlivcovi. Civilizácia nás nielenže vzdaluje prírode a sebe samým, priamo nás uháňa. Aj preto vo viacerých Grosových esejach nachádzame tematiku kontrastu medzi rýchlosťou, technikou civilizáciou a pomalosťou chôdze. Jednu zo svojich esejí preto venuje ako odporcovi rýchlej technickej civilizácie a zástancovi pomalej chôdze, M. Gándhímu. Čo Grosa na pomalosti chôdze fascinuje, je to, že sa pri nej akoby zastavuje čas. Telo sa adaptuje na neuchopiteľný modus prítomnosti a pri chôdzi je účasťou na tom, čo tvorí opak neustáleho náhlenia sa, takého príznačného pre našu súčasnosť. V tejto špecifickosti pomalej, osamotenej chôdze k nám podľa Grosa prehovára samotné bytie. Až ako osamotení chodci, zbavení všetkej spoločnosti, našej *sociálnej* identity, napríklad pri dlhej chôdzi v majestátnej prírode, si uvedomujeme bezvýznamnosť našich zdanlivo fundamentálnych problémov, ktoré nás v permanentnom víre vzdalujú hlasu bytia. „Vždy je čo robiť, ale *byť*?“ (s. 96). Až pri tomto druhu chôdze, ktorý zaujíma Grosa, tak podľa neho nachádzame „čistý cit pre bytie“ (s. 97). Tým, že sa zbavíme fyzickej i psychickej príťažky, všetkých civilizačných nánosov, fragmentov našej *sociálnej* identity. Chôdza je tak *sui generis* praktickou fenomenologickou redukciou: uzátvorkovaním, zbavením sa všetkého, čo k nej nepotrebujeme. Po tejto redukcii ostáva iba chodiace telo, ktoré sa pri dlhej chôdzi stáva inherentným prvkom krajiny, po ktorej kráča, čím participuje na prítomnej večnosti. Chôdza v Grosovej tematizácii umožňuje spoluúčasť na svete, ktorý nás transcenduje. Okrem pomalosti a samoty je tu však ešte jeden atribút, ktorý spája s chôdzou, totiž ticho. Práve v tichosti chôdze k nám prehovára bytie, ktoré je translingvistické a zásadne sa odlišuje od našej symboliky, od ktorej hluku chôdzou unikáme: „V tichu počujeme lepšie, lebo koniec koncov načúvame tomu, čo nemožno preložiť, prekódovať, sformovať do jazyka“ (s. 74).

Zrejme nie je náhodou, že práve tieto druhy chôdze ako spôsoby oslobodenia sa, spája Gros vo svojich esejach s oslobodením myslenia. Je to totiž myseľ, ktorá sa zbavuje usadenín a nánosov. Aby toto prepojenie chôdze a myslenia, chôdze a filozofovania, demonštroval, pomohol si viacerými mys-

liteľmi – chodcami, napríklad Nietzsche. V eseji, ktorá je venovaná tomuto mysliteľovi, ukazuje, ako je na obsahu kníh zrejme, v akom prostredí ich myšlienky vznikali: „Knihy akademických autorov, týchto väzňov vlastných múrov, sú nestráviteľné a ťažké. Rodia sa z kompilácie iných kníh na stole“ (s. 29). Na druhej strane: „Ten, kto tvorí počas chôdze, je naopak oslobodený od týchto pút, jeho myseľ nie je otrokom ďalších zväzkov, nie je odutá od ich večného kontrolovania, nie je zaťažovaná myslením iných“ (s. 29). Kým akademický štýl filozofovania kdesi v knižnici myslenie zväzuje, chôdza myslenie oslobodzuje. Práve ona totiž podľa Grosa zbavuje človeka nánosov, ktoré ostrý výhľad skôr zastierajú než umocňujú. „Ide o to, že mysleniu svedčí skôr nezastretý výhľad, rozhľad a priezračné povetie. Aby sme mohli myslieť ďalej ako ostatní, potrebujeme nenútenú slobodu“ (s. 33). Autentické myslenie nepotrebuje kvantá kníh, poučiek, znalostí. Potrebuje iba priestor na rozlet. Nepotrebuje pracovňu, vybavenú myšlienkami iných, naopak, potrebuje sa ich zbaviť. Chôdza je na to najvhodnejším prostriedkom, lebo pri dlhodobej chôdzi je každá kniha na príťaž. Nietzsche však pre Grosa nie je výnimkou. Spätosť chôdze a myslenia dokáže Gros demonštrovať napríklad aj na Kantovi, onom systematickom chodcovi, ktorý bol v mnohých aspektoch opakom Nietzscheho. A hoci tu ide o tak kontrastných mysliteľov, nielen čo sa ich filozofie, ale aj chôdze týka (pre Nietzscheho chôdza „nie je – ako pre Kanta – odtrhnutím sa od práce [...]. Pre Nietzscheho je chôdza podmienkou tvorby“ (s. 27)), nachádza Gros vo fenoméne chôdze, ktorá sa spája s oboma týmito slávnymi menami, čosi identické: „Táto monotónnosť kráčajúceho tela oslobodzuje myseľ“ (s. 172 a n.). Chôdza je pre Grosa podmienkou slobodného, autentického myslenia – sama chôdza je totiž slobodou.

Význam *Filozofie chôdze* spočíva nepochybne v tom, čo Gros uviedol v eseji venovanej Thoreauovi: „Knihy nás síce nenaučia žiť [...], ale vďaka nim možno pocítiť možnosti života, chuť žiť *inak*: pomáhajú nám objaviť možnosť prežívania, jeho princíp“ (s. 109). *Filozofia chôdze* tento atribút spĺňa v celom rozsahu. Grosove eseje totiž svojho čitateľa priam nabádajú, ak aj nie žiť *inak*, tak aspoň premýšľať nad tým, či je náš súčasný život v rýchllosti technickej civilizácie naozaj životom, ktorý chceme žiť. Pociťujeme vďaka nim „chuť žiť *inak*“, lebo nám ukazujú možnosti myslieť život *inak*.

Kniha *Filozofia chôdze* je tak trochu provokáciou strnulej akademickej filozofie. Vymyká sa z rámca kritérií, ktoré sa v súčasnosti kladú na filozofické práce. Neponúka „vedecké“ štúdie, ale eseje. Nie je prístupná iba „zasväteným“, ale svojím štýlom, obsahom aj literárnou formou je prístupná širšiemu publiku. V preklade Pavla Suchareka navyše každú esej dopĺňa sugestívna ilustrácia Jozefa Matušku, ktorá vždy umocňuje estetický dojem a intelektuálny pôžitok z filozofického textu. Je to kniha, ktorá nie je druhom teoretického poznania, ale skôr výrazom životnej múdrosti jej autora. V tomto zmysle nám, svojim čitateľom, pripomína pôvodný, staroveký význam filozofie

a podnecuje nás k pokusom znovu spájať to, čo sme si už zvykli tak umelo oddeľovať: filozofiu a život.

Mgr. Lukáš Švihura
Inštitút filozofie
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove
Ul. 17. novembra 1
080 78 Prešov
lukas.svihura@smail.unipo.sk